

UOT 635.61

QARPIZIN GEC YETİŞƏN SORT VƏ FORMALARININ ŞÖHRƏTİNİ ÖZÜNƏ QAYTARAQ

Z.M.HƏSƏNOV, H.Ə.İDRİSOV, M.M.MƏMMƏDOVA, İ.A.İBRAHİMOV

Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti

Tədqiqat – axtarış işləri Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Elmin İnkişaf Fondunun maliyyə dəstəyi ilə aparılmışdır. Grant №EIF/MQM/ Universitet-2014-5(20)-11/05/3-M-01.

Açar sözlər: qarpız, çillə, sort, forma, yetişmə, galir, mürəbbə

Qiyətli bostan bitkilərindən biri olan qarpız bitkisi böyük areala malik ərazilərdə becərilir. Azərbaycan çox qədim zamanlardan qarpızın ərilməsi ilə məşğul olmuş və burada xalq findən, bir çox yerli sort və formalar yaradılmışdır. Azərbaycanın Qərb bölgəsində bu məsələ xüsusi qayğı qqətlə aparıldığından burada qarpızın gec yetişən, asında “Çilə qarpızı” adı ilə tanınan, bir neçə sort ərformaları yaradılmışdır. Belə sortların ləti təzə halda yeyilir, meyvə qabığından isə çox zərif mürəbbə hazırlanırdı. Bu, ilk növbədə gec yetişən sort və formalarda meyvə qabığının çox qalın (bəzən 3-4 sm) olması səbəbindən adi zirzəmi şəraitində onların fevral ayına qədər (El arasında “Çillə” deyilən ay) saxlanıla bilməsi ilə izah olunur. Məhz bu səbəbdəndir ki, “Çilə” qarpız ilin ən soyuq ayında nübar kimi istifadə olunurdu. Azərbaycanın Qərb bölgəsində apardığımız axtarışlarla, artıq itib-batmaqda olan iki gec yetişən qarpız sortunu müəyyənləşdirib, toxumlarını Şəmkir rayonunda təsərrüfata (İ.A.İbrahimov) təhvil verə bilmişik. Bunlardan biri Şəmkir rayonunda qabaqlar çox məşhur olmuş “Qara qarpız”, ikincisi isə el arasında “Boz qarpız” deyilən formadır.

Mövsüm sonu fermer təsərrüfatı işçiləri çox razı qalmışdılar. Məsələ isə bundadır ki, gec yetişən sort və formalar, xaricdən gətirilmə, tez yetişən Royal Krimson, Krimson Qloriya P1, Muraşka, Melitopol, Həştərxan və d. sortlardan 2-4 dəfə baha qiymətə satılırdı.

Şəkil 3. Gec yetişən formanın dequstasiyası (26 sentyabr 2015-ci il)

Qarpız meyvələrinin dequstasiya qiyməti mütəxəssislər tərəfindən yüksək (4,3 ball) qiymətləndirilmişdir.

Şəkil 4-5. “Boz qarpız” və “Qara qarpız” meyvələrinin biometrik ölçüləri

Şəkil 1. Yeni salınmış plantasiya (12 iyul 2015-ci il)

Şəkil 2. Dequstasiya üçün qarpız seçimi (26 sentyabr 2015-ci il)

Şəkil 6. "Qara qarpız" sortunun kəsimi (26 sentyabr 2015-ci il)

Şəkil 7. Gecyetişən qarpız sort və formalarının qabığından hazırlanmış mürəbbənin dequstasiyası (10 noyabr 2015)

Qeyd olunanları nəzərə alaraq hesab edirik ki, əhalinin ərzaqla etibarlı təminatında milli sərvətlərimizdən səmərəli istifadə böyük əhəmiyyət kəsb edən məsələlərdən biri olmalı və itib-batmaqda olan meyvə-giləmeyvə, tərəvəz və bostan bitkilərinə sahib çıxmalıyıq.

**Возродим былую славу позднеспелых сортов и форм арбуза
З.М.Гасанов, Г.А.Идрисов, М.М.Мамедова, И.А.Ибрагимов**

Статья подготовлена по результатам исследований проекта Фонд Развития Науки при Президенте Азербайджанской Республики (Грант № EIF/MQM/Universitet-2014-5(20)-11/05/3-M-01)

Ключевые слова: арбуз, позднеспелый, сорт, форма, созревание, прибыль, варенье

**Revive the former glory of the late-ripening kinds and forms of water-melon
Z.M. Hasanov , H.A. Idrisov, M.M. Mammadova, I.A.Ibrahimov**

Article is prepared by results of researches of the project Science Development Fund under the President of Azerbaijan Republic (Grant № EIF/MQM/Universitet-2014-5 (20)-11/05/3-M-01)

Key words: water-melon, late-ripening, kind, form, maturing, profit, jam